

دوفصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری، سال پنجم، شماره دهم، پاییز و زمستان ۱۳۹۶

صص ۳۱-۵۷

شبکه روابط اجتماعی میان بومگردان و جامعه میزبان در جزیره هرمز

الهام نصرآبادی، کارشناس ارشد اکوتوریسم، دانشگاه هرمزگان

حنا محمدی کنگرانی^۱، دانشیار منابع طبیعی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه هرمزگان و عضو هیأت

علمی مرکز پژوهشی جنگل‌های حرا

مهدی میرزاده کوهشاهی، استادیار جغرافیا، دانشکده علوم انسانی دانشگاه هرمزگان

تاریخ پذیرش: ۹۶/۴/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۵/۱۰/۶

چکیده

بوم‌گردی سبب ایجاد فرصت‌های ویژه برای گردشگران، به‌منظور شناسایی شگفتی‌های طبیعت و کسب اطلاعات جدید، شده و شرایط معیشتی جامعه میزبان را بهبود می‌بخشد. جزیره هرمز با دارا بودن قابلیت‌های فراوان بوم‌گردی، توانسته است بوم‌گردان زیادی را در سال‌های اخیر جذب نماید. این پژوهش نیز با هدف شناسایی و تحلیل شبکه‌های ارتباطی میان بوم‌گردان و مردم محلی جزیره هرمز و تأثیرات اجتماعی آنها انجام شده است. براین اساس، داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از مصاحبه و پرسش‌نامه، وارد نرم‌افزار اکسل^۲ شده و با استفاده از روش تحلیل شبکه‌ای و نرم‌افزار ویسون^۳ مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. نتایج نشان داد که میان بوم‌گردان و مردم محلی جزیره، روابط دوستانه و همکاری ایجاد شده و این ارتباطات منجر به استمرار بوم‌گردی در این جزیره شده است. همچنین این شبکه‌ها می‌توانند منجر به توسعه بوم‌گردی پایدار در جزیره هرمز شوند.

کلیدواژه‌ها: شبکه روابط اجتماعی، جامعه میزبان، بوم‌گردان، جزیره هرمز، تحلیل شبکه‌ای.

Email:kangarani@ut.ac.ir

2. Excel

3. Visone

۱. نویسنده مسئول،

مقدمه

بوم‌گردی یکی از شاخه‌های گردشگری است که به حفاظت اکوسیستم کمک می‌کند و برای منابع طبیعی و ارزش‌های بومی جوامع محلی، احترام و ارزش قائل است (فانقی و امیر، ۱۳۹۰: ۲۷). در واقع، بوم‌گردی باعث ایجاد فرصت‌های ویژه برای شناسایی شگفتی‌های طبیعت و کسب اطلاعات جدید برای گردشگر و جامعه میزبان می‌شود (ویرینگ و لارسن^۱، ۱۹۹۶: ۱۲۰). تعامل اجتماعی میان گردشگران و مردم محلی ممکن است منتج به قدردانی دو جانبه، فهم یک‌دیگر، افزایش قدرت تحمل، یادگیری، احترام به تعهد خانوادگی و علاقه‌مندی شود. ساکنان، بدون ترک خانه‌هایشان درباره دنیای بیرونی آموزش داده می‌شوند، همچنین بازدیدکنندگان نیز به طور قابل توجهی درباره یک فرهنگ مشخص آموزش می‌بینند (میربابایو و شاگازوتوا^۲، ۲۰۰۶: ۳۸).

همچنین، تماس اجتماعی میان گردشگران و جامعه محلی، می‌تواند نگرش‌های مثبت و فهم مشترک نسبت به یک‌دیگر را بالا ببرد (یو و لی^۳، ۲۰۱۴: ۲۳۰)؛ زیرا گردشگران در مدت اقامت در مقصدهای گردشگری با ساکنان محلی ارتباط و تماس برقرار می‌کنند و نتیجه روابط متقابل میان آن‌ها در کیفیت زندگی، نظام ارزشی، تقسیم کار، روابط خانوادگی، گرایش‌ها، الگوهای رفتاری، آداب و سنت‌های جامعه میزبان، تغییراتی را به وجود می‌آورد (کوهن^۴، ۱۹۸۴: ۲۳۱).

مواردی از قبیل به جا ماندن فرهنگ گردشگران، عادات و آداب خاصی که بر مردم میزبان اثر می‌گذارد، تشدید تضاد اجتماعی- نژادی بین طبقات مختلف مردم، ایجاد دوگانگی اجتماعی بر اثر تأثیر آداب و رسوم گردشگری بر گردشگران و سست شدن احساس هویت فرهنگی، پیامدهای منفی اجتماعی - فرهنگی گردشگری عنوان می‌گردد. «همان‌گونه که از دیگر تحولات جدید به صرف احتمال ایجاد برخی تأثیرات منفی نمی‌توان

1. Wearing & Larsen
 2. Mirbabayev & Shagazatova
 3. Yu & Lee
 4. Cohen

چشم پوشید و باید کوشید با تمهیداتی تبعات منفی آن‌ها را کنترل و از تأثیرات مثبتشان بیش‌ترین بهره را گرفت، در مورد گردشگری نیز باید همین برخورد متوازن را در پیش گرفت و با شناسایی تأثیرات مثبت و منفی آن، به تقویت ثمرات و تخفیف و کنترل زیان‌های احتمالی آن همت گماشت» (فائقی و امیر، ۱۳۹۰: ۱۹).

از سوی دیگر، جامعه‌شناسی نشان می‌دهد که افراد هیچ جامعه‌ای بدون تعامل و ارتباط متقابل، قابلیت زیست اجتماعی را ندارند. این روابط و پیوندهای اجتماعی، به سبب آنکه سرمایه اجتماعی و دارایی فرد محسوب می‌شوند و فرد از طریق آن‌ها می‌تواند به منابع و حمایت‌های موجود در این پیوندها دسترسی یابد، در جامعه‌شناسی از اهمیت بالایی برخوردارند (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۰). مطالعات اجتماعی بوم‌گردی نیز بر همین اساس بنا شده و یکی از اصول آن، مطالعه ارتباطات متقابل میان بوم‌گردان و جامعه‌میزبان است تا با تحلیل و تقویت آن‌ها، علاوه بر منافع زیست‌محیطی و اقتصادی، سرمایه اجتماعی نیز تقویت شود.

کشور ایران جزء ده کشور برتر جهان در امر گردشگری است که بیش‌ترین مکان‌های گردشگری و بوم‌گردی آن در روستاها قرار گرفته است. جاذبه‌های گردشگری نواحی روستایی از قبیل جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی و بناهای تاریخی و زیارتی هستند که با یک برنامه‌ریزی کارآمد می‌توان از این توانایی‌ها برای رشد و توسعه روستاها استفاده نمود. بوم‌گردی علاوه بر تعامل با جاذبه‌های طبیعی، با زندگی و هنجارهای اجتماعی مردم محلی که خود نیز در تعامل با این جاذبه‌های طبیعی هستند، ارتباط می‌یابد (دانش مهر و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۱۶).

جزیره هرمز نیز که منطقه مورد مطالعه در این پژوهش است، دارای قابلیت‌ها و جاذبه‌های بوم‌گردی فراوانی است که براساس مصوبه قانونی مورخ ۱۳۸۰/۵/۱۴ به بخش هرمز تبدیل شده و در آن بخش داری ایجاد شده است. این جزیره در فاصله ۱۸ کیلومتری جنوب

خاوری شهر بندرعباس، در آب‌های خلیج فارس واقع شده است. هرمز را به علت موقعیت جغرافیایی آن، یعنی مجاورت با تنگه هرمز، کلید خلیج فارس می‌دانند (ساکت و همکاران، ۱۳۸۷: ۵۱).

از جمله جاذبه‌های بوم‌گردی جزیره هرمز، می‌توان به معدن خاک سرخ، آبسنگ‌های مرجانی، جنگل‌های مانگرو، پهنه‌های گلی و جزر و مدی و سواحل شنی و ماسه‌ای اشاره نمود. همچنین وجود گونه‌های جانوری و گیاهی منحصربه‌فرد مانند لاک‌پشتان دریایی، پرندگان آبی، جلبک‌های دریایی و کهور ایرانی در این جزیره، بر قابلیت‌های بوم‌گردی آن افزوده است. از دیگر جاذبه‌های بوم‌گردی این جزیره نیز می‌توان به قلعه پرتغالی‌ها، برج ناقوس، قصر صورت، قصر بی‌بی گل، ویرانه‌های دارالعلم قدیم، خانه زعفرانی، برج تیرانداز، خرابه‌های شهر قدیم هرمز و زیارتخانه اشاره نمود (سایت شهرداری جزیره هرمز، ۱۳۹۳).

بررسی‌ها حاکی از آن است که سالانه، به‌ویژه از ابتدای پاییز تا پایان تعطیلات نوروزی، بوم‌گردان بسیاری برای بازدید از جاذبه‌های طبیعی این جزیره، به هرمز می‌آیند. همچنین بازدیدهای میدانی و مصاحبه با برخی از دست‌اندرکاران بوم‌گردی این جزیره، و نیز ساکنان محلی و بوم‌گردان نشان داد که برخی از بوم‌گردان، بارها به این جزیره سفر کرده‌اند و روابطی میان ساکنان محلی و بوم‌گردان این جزیره شکل گرفته است. این روابط تأثیرات دوگانه‌ای داشته، به‌گونه‌ای که برخی، تأثیرات آن را مثبت و شماری دیگر منفی قلمداد می‌کنند.

بررسی تأثیرات اجتماعی روابط میان جامعه میزبان بر گردشگران، از جمله موضوعاتی است که در تحقیقات علمی، کمتر به آن پرداخته شده و شبکه‌های ارتباطی میان ساکنان جامعه میزبان به عنوان یک عامل مهم و مؤثر، در نظر گرفته نشده است. در جزیره هرمز نیز به دلیل تبدیل شدن به منطقه آزاد اقتصادی و قرار گرفتن در مسیر سریع توسعه، گردشگری و بوم‌گردی رونق فراوانی یافته است. براین اساس، تضادهایی میان توسعه و ساختارها و شبکه‌های عرفی و سنتی موجود در جامعه میزبان ایجاد شده است. از سوی

دیگر نیز تأثیرات اجتماعی برخلاف تأثیرات اقتصادی، در بلندمدت مشخص شده که ممکن است اثرات مطلوب یا نامطلوبی را برجای بگذارد.

این جزیره با داشتن قابلیت‌های فراوانی در زمینه گردشگری، توانسته بوم‌گردان زیادی را به سمت خود جذب نماید؛ بنابراین توجه به این نکته ضروری است که امکان دارد تجربیات بوم‌گردان بر تصمیم‌آینده‌ان‌ها در بازدید از این جزیره اثر بگذارد. بر این اساس، انجام مطالعاتی که به بررسی تأثیرات جوامع میزبان بر بوم‌گردان این جزیره بپردازد، ضروری است.

از سوی دیگر، با توجه به این نکته مهم که کلیات لایحه الحاق جزیره هرمز به منطقه آزاد قشم در جلسه مورخ ۹۳/۴/۱۸ مجلس شورای اسلامی به تصویب رسیده است و همین امر می‌تواند ورود بوم‌گردان، سرمایه‌گذاران و بخش خصوصی را به این جزیره، سرعت شتابانی ببخشد، ضروری است تا مطالعات جامعی در خصوص ارتباطات میان جوامع محلی و بوم‌گردان صورت پذیرد تا برنامه‌ریزی‌های لازم برای کاهش اثرات اجتماعی منفی و تقویت اثرات اجتماعی مثبت صورت پذیرد.

به‌طور کلی، هدف از انجام این پژوهش، شناسایی و تحلیل شبکه‌های ارتباطی شکل‌گرفته میان بوم‌گردان و مردم محلی جزیره هرمز و شناسایی افراد کلیدی و تأثیرگذار بر این شبکه‌ها است که با استفاده از رویکرد تحلیل شبکه‌ای صورت گرفته است. در نهایت این پژوهش با پاسخ به پرسش‌های زیر بر آن است تا بوم‌گردی در جزیره هرمز را با تقویت شبکه‌های ارتباطی میان بوم‌گردان و مردم محلی و نیز تقویت جایگاه افراد کلیدی در این شبکه‌ها استمرار و توسعه بخشد:

آیا سفر به جزیره هرمز منجر به ایجاد شبکه‌های ارتباطی میان بوم گردان و مردم محلی جزیره هرمز شده است؟ و در صورت شکل‌گیری شبکه، تأثیر آن بر استمرار و توسعه بوم‌گردی چه بوده است؟

مبانی نظری

در هر جامعه‌ای، افراد و گروه‌های اجتماعی متناسب با سرمایه اجتماعی خود در قالب ارزش‌ها، هنجارها و پیوندهای اجتماعی که در جریان تعاملات اجتماعی به وجود می‌آید، قابلیت‌های خود را افزایش می‌دهند و در عین به دست آوردن امکان کنترل زندگی خود، از حمایت‌های محیطی و اجتماعی که در شبکه‌های ارتباطی آن‌ها به وجود آمده است، برخوردار می‌شوند (کامران و ارشادی، ۱۳۸۸: ۵۰).

دانشمندان مفهوم شبکه اجتماعی را به عنوان استعاره‌ای برای توصیف مجموعه پیچیده روابط بین افراد به کار می‌برند. مسأله اصلی در دیدگاه شبکه، روابط است. طرفداران نظریه شبکه بر این باورند که وجود شبکه‌های اجتماعی به صورت حایلی در مقابل فشارهای درونی عمل می‌کنند؛ به نحوی که با فراهم آوردن حمایت‌های عاطفی، دوستی‌ها و فرصت‌هایی برای اعمال اجتماعی معنادار در قالب سرمایه اجتماعی، اثر بسیار مهمی بر روابط اجتماعی و نیز ویژگی‌های فردی افراد در مقابله با مشکلات دارد (کارولین^۱، ۲۰۰۰: ۱۷).

به نظر آن‌ها، شبکه‌های اجتماعی نوعی سرمایه اجتماعی برای افراد فراهم می‌آورند؛ تاجایی که افراد در این شبکه‌ها از حمایت، اعتماد و روابط عاطفی با سایرین برخوردار می‌شوند. دیدگاه شبکه در سرمایه اجتماعی بر اهمیت روابط افقی و عمودی میان افراد در قالب انجمن‌ها و گروه‌های اجتماعی تأکید دارد. بر این اساس، می‌توان اظهار داشت که در صورت وجود سرمایه اجتماعی، افراد در قالب هنجارها و پیوندهای اجتماعی موجود در تعاملات اجتماعی، قابلیت‌های خود را افزایش می‌دهند.

در این راستا، نقطه تمرکز دیدگاه شبکه این است که به جای توجه و تأکید بر کنشگران و ویژگی‌های فردی میان آن‌ها به عنوان واحد تحلیل، به ساختار روابط میان کنشگران توجه می‌شود و مبتنی بر این باور است که فرآیندهای اجتماعی و پیامدهای فردی، حتی با وجود ویژگی‌های فردی ثابتی مانند جنسیت، اساساً از طریق الگوی روابط میان کنشگران در شبکه‌های اجتماعی تعریف و مشخص می‌شوند (برت^۱، ۲۰۰۰: ۶۰). پیوندها و روابط که بحث اصلی دیدگاه شبکه هستند، سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند. در واقع، ریشه سرمایه اجتماعی از دیدگاه شبکه به ارتباطات و شبکه‌های اجتماعی برمی‌گردد.

تحلیل‌گران شبکه برآنند تا به جای بررسی اعتقادات مربوط به بایدها و نبایدهای رفتاری، قواعدی را بررسی کنند که انسان‌ها و جمع‌ها عملاً در قالب آن‌ها رفتار می‌کنند. از این حیث، تحلیل‌گران شبکه می‌کوشند تا از تبیین‌های هنجاری رفتار اجتماعی اجتناب ورزند. آن‌ها هر تبیینی را که فرآیند اجتماعی را به عنوان مجموعه خصیصه‌های شخصی و هنجارهای درونی شده کنشگران فردی در نظر می‌گیرد، به عنوان تبیین‌های غیرساختاری رد می‌کنند (ولمن^۲، ۱۹۹۲: ۳۱). نظریه شبکه ضمن تصریح آن چیزی که نیست، علاقه اصلی‌اش یعنی روابط اجتماعی یا الگوی عینی پیوندهایی که اعضای (فردی و جمعی) جامعه را به هم متصل می‌کند را روشن می‌سازد (برت، ۲۰۰۰: ۷۳).

تحلیل‌گران شبکه کار خود را با این برداشت ساده، ولی نیرومند آغاز می‌کنند که کسب و کار اصلی جامعه‌شناسان بررسی ساختار اجتماعی است. بی‌واسطه‌ترین شیوه بررسی یک ساختار اجتماعی، تحلیل الگوی پیوندهایی است که اعضای جامعه را به هم پیوند می‌زنند. تحلیل‌گران شبکه در پی بررسی ساختارهای عمیق یعنی بررسی الگوهای شبکه‌ای منظمی که در زیر پوشش ظاهری غالباً پیچیده نظام‌های اجتماعی وجود دارند، هستند. کنش‌گران

1. Burt

2. Wleeman

و رفتارشان را باید تحت الزام این ساختارها در نظر گرفت. بنابراین، توجه این نظریه نه بر کنش گران با اراده، بلکه بر الزام ساختاری است (ولمن، ۱۹۹۲: ۵۸).

با توجه به قابلیت‌های این روش در به‌تصورکشیدن و تحلیل روابط اجتماعی و سنجش میزان سرمایه و حمایت اجتماعی افراد در گروه‌ها و انجمن‌ها، می‌توان از آن برای تحلیل تأثیرات اجتماعی گردشگری بهره برد و با شناسایی و تحلیل شبکه‌های ارتباطی شکل گرفته، تأثیرات اجتماعی گردشگری را مدیریت نمود. براین اساس، تاکنون مطالعات اندکی درباره استفاده از این روش در حوزه گردشگری انجام شده است؛ حال آنکه به ابعاد مختلف اجتماعی توسعه گردشگری، فراوان پرداخته شده و از روش‌های متداول علوم اجتماعی برای تحلیل‌ها بهره برده شده است.

در این راستا رفیعی شاهم‌آبادی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با هدف ترسیم و تحلیل شبکه روابط غیررسمی میان زنان شاغل در بخش گردشگری و غیرگردشگری جزیره هرمز، از روش تحلیل شبکه‌ای استفاده کرده و داده‌های مورد نیاز را با استفاده از مصاحبه و پرسش‌نامه و نرم‌افزار Visone جمع‌آوری و تحلیل کردند. نتایج نشان داد که زنان شاغل در بخش گردشگری در این جزیره نسبت به زنان غیرشاغل در این بخش، دارای ارتباطات غیررسمی گسترده‌تر و تأثیرگذارتری هستند. اما جایگاه این زنان تفاوتی با زنان شاغل در بخش غیرگردشگری ندارد. همچنین یافته‌ها نشان داد که زنان شاغل در دو بخش گردشگری و غیرگردشگری، بیشتر زنان غیرشاغل و خانه‌دار را برای حل مشکلات شخصی‌شان انتخاب کرده‌اند و روابط قوم‌وخویشی نقش پررنگی در انتخاب‌های زنان داشته است. درنهایت آن‌ها با توجه به ایجاد تعارضات و تضادهایی میان زنان شاغل در بخش‌های گردشگری و غیرگردشگری در پی افزایش اشتغال و درآمد پیشنهاد کردند که علاوه بر ضرورت انجام مطالعات تکمیلی درخصوص تأثیرات اجتماعی توسعه گردشگری بر زنان و ارتباطات میان‌شان، لازم است مدیریت این ارتباطات مورد بازبینی قرار گیرد.

همچنین یو و لی (۲۰۱۴)، ساختار و اثرات تعاملات بین‌فرهنگی میان گردشگران بین‌المللی و مردم محلی را بررسی کرده‌اند. آن‌ها همچنین متغیرهای مؤثر بر روابط بین‌فرهنگی، خروجی تعاملات، و هر گونه تغییر نگرش حاصل را مورد کنکاش قرار داده‌اند. پژوهش آن‌ها در نهایت مدلی جامع از روابط بین‌فرهنگی، همچنین مفاهیم و الگوهایی به شکل تجارب مشارکت‌کنندگان در بخش گردشگری ارائه کرده است که این مدل مرکب از ساختارها و اثرات تعاملات بین‌فرهنگی است. نتایج تجارب قابل مقایسه، نشان داده که تعاملات بین فرهنگی به‌طور مؤثری، نگرش گردشگر را نسبت به مردم محلی و فرهنگ آن‌ها تغییر می‌دهد.

تورکر^۱ و اوزترک^۲ (۲۰۱۳)، بر اساس اهمیت گردشگری در مناطق روستایی، تحقیقی انجام دادند که هدف از آن، شناسایی نگرش جامعه میزبان نسبت به توسعه گردشگری بود و مطالعات آن‌ها بر روی ساکنان محدوده پارک ملی کوهستانی کور^۳ (KMNP) در کشور ترکیه، صورت گرفت. آنان این پژوهش را در سه شهر از این منطقه انجام دادند و پس از تکمیل پرسش‌نامه و تحلیل داده‌های به‌دست آمده، به این نتیجه دست یافتند که ساکنان این مناطق، احساس خستگی و یا نسبتاً مثبتی نسبت به گردشگری دارند. همچنین در یکی از این سه منطقه، اثرات مثبت گردشگری در مقایسه با دو منطقه دیگر، بیشتر به چشم می‌خورد.

بهروزی (۱۳۹۳) نیز پژوهشی را با هدف شناسایی و تحلیل شبکه همکاری میان صیادان روستای سلخ (قشم) و بخش دولتی، برای راه‌اندازی و گسترش موفق گردشگری صیادی انجام داده‌اند. در این مطالعه با استفاده از رویکرد تحلیل شبکه‌ای به بررسی شبکه همکاری میان صیادان و بخش دولتی و ارتباط آن با گردشگری صیادی پرداخته شد و نتایج این پژوهش نشان داده که همکاری لازم میان صیادان و اداره تعاونی صیادی روستای سلخ و

1. Turker

2. Ozturk

3. Kure

اداره شیلات وجود دارد که لازم است در جهت گردشگری صیادی این همکاری‌ها هماهنگ گردد، ولی همکاری مناسبی میان صیادان و دریابانان منطقه مورد مطالعه وجود ندارد.

علیقلی‌زاده فیروزجایی و همکاران (۱۳۹۳)، با هدف بررسی نگرش ساکنان مناطق روستایی خور و بیابانک به توسعه گردشگری و سنجش میزان حمایت آنان و عوامل تأثیرگذار بر این نگرش بر مبنای نظریه مبادله اجتماعی، چرخه حیات گردشگری و روش تفکیکی، پژوهشی را با روش کتابخانه‌ای و میدانی انجام دادند. نتایج این پژوهش نشان داده که جامعه محلی از گردشگری حمایت زیادی می‌کند و از آن‌جایی در روستاهای با سطح گردشگری پذیری بیشتر، حمایت بیشتری از گردشگران صورت می‌گیرد و ارتباطات بین جامعه میزبان و مهمان، سریع‌تر پدیدار می‌گردد؛ بنابراین از لحاظ میزان حمایت از گردشگران، تفاوت معناداری با روستاهای با سطح گردشگری کم‌تر مشاهده می‌شود.

روش پژوهش

تحلیل شبکه‌های اجتماعی در چند دهه اخیر اهمیت زیادی یافته است. این رویکرد که بیشتر به صورت مجموعه روش‌ها، ابزارها و تکنیک‌های تحقیق تجربی ظهور کرده، امروز تبدیل به رهیافتی نظری و نظریه‌ای جامعه‌شناختی شده است و برخی از دانشمندان علوم اجتماعی معتقدند که تحلیل شبکه چیزی فراتر از نوعی روش با مجموعه‌ای از فنون و ابزار تحلیلی است. این رویکرد به مطالعه جریان منابع و نحوه دسترسی افراد به این منابع نهفته در شبکه‌ها که اطلاعات یکی از مهم‌ترین آن‌هاست، علاقه خاصی دارد. داده‌های مورد تحلیل در این روش، با داده‌های مورد تحلیل در روش‌های دیگر جامعه‌شناختی متفاوت خواهد بود. در این‌جا داده‌ها از نوع رابطه هستند؛ به این معنی که واحد تحلیل در این روش، رابطه است و نه فرد. بنابراین، اطلاعات جمع‌آوری شده باید روابط بین افراد (یا گروه‌ها و ...) و نه خود افراد یا گروه‌ها را توصیف کند (باستانی و رئیسی، ۱۳۹۰: ۷۰).

تحلیل شبکه‌ای یکی از روش‌های نوین است که اصل را بر روابط میان فاکتورها قرار داده و با ترسیم شبکه‌های ارتباطی، آن‌ها را تحلیل می‌نماید (محمدی‌کنگرانی و همکاران،

۱۳۹۲: ۹۵). این روش بر مبنای دو تئوری شبکه‌ای و گراف‌ها بنا نهاده شده است (برندز و اربل‌باخ^۱، ۲۰۰۵: ۶۷). در تئوری شبکه، توجه معطوف به روابط اجتماعی، پیوندهای اجتماعی و شبکه‌ی پیوندهاست. در این تئوری، به جای پرداختن به جامعه و ساختارهای آن به صورت یک کل انتزاعی، به عرصه‌های چندگانه اجتماعی که افراد در آن درگیر هستند، پرداخته می‌شود. افراد با مشارکت در این عرصه‌های چندگانه به جامعه وصل می‌شوند. مسأله اصلی در این دیدگاه، روابط است و واحد تشکیل‌دهنده ساخت جامعه، شبکه‌های تعاملی هستند. دیدگاه شبکه با مطالعه روابط اجتماعی موجود میان مجموعه‌ای از افراد، به تحلیل ساخت اجتماعی می‌پردازد و ضمن این‌که به کل ساخت توجه دارد، الگوهای روابط موجود در داخل ساخت را نیز مورد بررسی قرار می‌دهد (نبوی، ۱۳۸۸: ۸۱).

نظریه شبکه امکان تفکیک تحلیلی بین ساخت پیوندها (سایز، تراکم، ترکیب)، خصوصیات تعاملی (شیوه تماس، فراوانی تماس) و خصوصیات کارکردی (حمایت ابزاری، عاطفی، اطلاعاتی) را فراهم می‌کند. افراد حمایت‌های متنوعی را از اعضای شبکه خود دریافت می‌کنند؛ به عنوان مثال، خویشاوندان (دور و نزدیک)، دوستان، همسایگان، گروه‌ها و انجمن‌ها منابع مهمی می‌باشند که می‌توانند در صورت نیاز به آن‌ها مراجعه کنند. منبع حمایت و اینکه چه نوع پیوندهایی چه نوع حمایت‌هایی را فراهم می‌کنند، از اهمیت فراوانی برخوردارند. انواع حمایت‌های فراهم‌شده بیشتر تحت تأثیر خصوصیات روابط است تا ویژگی‌های فردی؛ به عبارت دیگر، ویژگی‌های شبکه مهم‌تر از ویژگی‌های فردی می‌باشند. براین اساس، اندازه شبکه، ترکیب، تراکم و دیگر خصوصیات شبکه در ابعاد ساختی و تعاملی بر میزان و نوع حمایت دریافتی تأثیر می‌گذارد (باستانی و دیگران، ۱۳۸۶: ۹۰).

مبنای تحلیل شبکه‌ای بیشتر بر ریاضیات استوار است تا بر آمار و تحلیل آماری (محمدی کنگرانی، ۱۳۸۹: ۳۱). کاربرد ریاضیات در این روش شامل تئوری گراف‌ها و

جبر ماتریس هاست، به این صورت که برای ثبت و ورود داده‌ها و اطلاعات از ماتریس‌ها، و برای نمایش اطلاعات و داده‌های مربوط به الگوهای ارتباطی، از گراف‌ها استفاده می‌شود (محمدی‌کنگرانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۷). در واقع ماتریس‌ها، زبان ورود داده‌ها به نرم‌افزارهای تحلیل شبکه‌ای هستند. بر این اساس سطرها، فرستنده‌ها یا انتخاب‌کننده‌ها و ستون‌ها، گیرنده‌ها یا انتخاب‌شونده‌ها می‌باشند (هنمن^۱ و ریدل^۲، ۱۳۹۳: ۸۰). در این روش، برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به روابط و نقاط، از روش‌های متداول علوم اجتماعی مانند پرسش‌نامه، مصاحبه ساختارمند و غیر ساختارمند، مشاهده غیرمشارکتی و اسناد و مدارک استفاده می‌گردد. پرسش‌نامه متداول‌ترین روش جمع‌آوری داده‌ها در تحلیل شبکه‌ای است (مارسن^۳، ۱۹۹۰: ۶۱). در این پژوهش، از نرم‌افزار Visone که دارای قابلیت دیداری نمودن، ترسیم و تحلیل شبکه‌ها به‌طور توأم می‌باشد، استفاده شده است.

از مهم‌ترین مفاهیم مطرح در رویکرد تحلیل شبکه‌ای می‌توان به شبکه، مرکزیت و قدرت اشاره نمود. از مهم‌ترین اندازه‌های مرکزیت نیز می‌توان، مرکزیت درجه درونی، بینابینی، بردار ویژه و جایگاه را نام برد.

مرکزیت دارای مفهوم گسترده‌ای است که برای شناسایی و تعیین مهم‌ترین کنشگران و یا ارتباطات در یک شبکه مورد استفاده قرار می‌گیرد (برندز و ارباخ، ۲۰۰۵: ۹۲). مهم‌ترین و کاربردی‌ترین مرکزیت‌ها عبارتند از: درجه، بینابینی بردار ویژه. مرکزیت درجه درونی ساده‌ترین نوع مرکزیت است که ارزش مرکزیت هر نقطه تنها با شمارش تعداد همسایگانش به دست می‌آید (برندز و ارباخ، ۲۰۰۵: ۱۰۱). هرچه میزان درجه یک نقطه بیشتر باشد، دسترسی آن به منابع بیشتر است و مرکزی‌تر محسوب می‌شود (هنمن و ریدل، ۱۳۹۳: ۸۵). بخشی از اطلاعات مورد نیاز برای انجام این پژوهش از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و بخش دیگر آن به روش میدانی و از طریق مصاحبه و تماس‌های تلفنی با بوم‌گردان جزیره هرمز و همچنین افراد جامعه میزبان و نیز تکمیل پرسش‌نامه توسط بوم‌گردان این جزیره،

1. Hanneman
2. Riddle
3. Marsden

گردآوری گردید؛ به این صورت که در بازدیدهای اولیه‌ای که از جزیرهٔ هرمز صورت گرفت، تلاش شد به شناسایی آن دسته از بوم‌گردانی پرداخته شود که هر یک به نوعی با افراد جامعهٔ میزبان ارتباط دوستانه برقرار کرده‌اند تا از این طریق بتوان به هدف پژوهش دست یافت. لذا به دنبال بازدیدهای پیاپی که از جزیره صورت گرفت، سعی شد با بیشتر بوم‌گردان جزیرهٔ هرمز ارتباط برقرار شود و به این ترتیب، بخشی از بوم‌گردانی که بیش از یک‌بار به هرمز سفر داشته‌اند، شناسایی شدند.

برای تکمیل فهرست این بوم‌گردان، با مراجعه به جزیره هرمز، افراد شاغل در بخش بوم‌گردی جامعهٔ میزبان به روش گلوله برفی شناسایی شدند تا از آن‌ها در خصوص بوم‌گردانی که با آن‌ها ارتباط دوستانه برقرار کرده‌اند، پرسش شود. براین اساس از آن‌ها پرسیده شد که آیا توانسته‌اند با بوم‌گردان جزیره ارتباط دوستانه برقرار کنند، و آیا بوم‌گردانی هستند که بیش از یک‌بار به هرمز سفر کرده و در هر یک از سفرهایشان، برای رفع نیازهای خود با آن‌ها تماس برقرار کرده باشند؟ تعدادی از بوم‌گردان نیز به این روش شناسایی شدند. همچنین با مراجعه به آژانس‌های مسافرتی جزیره قشم و هرمز، اسامی بوم‌گردان دیگری به فهرست افزوده شد.

در نهایت پس از ۱۰ بازدید صورت‌گرفته از جزیرهٔ هرمز و مصاحبه با ۱۴۱ نفر از بوم‌گردان، مصاحبه با ۲۲ نفر از افراد جامعهٔ میزبان، مراجعه به شهرداری و شورای شهر این جزیره و مصاحبه با مسئولان آن‌ها، و مراجعه به کمپ فرش خاکی و مصاحبه با افراد مسئول آن، ۳۳ بوم‌گرد شناسایی شدند که بیش از یک مرتبه به این جزیره سفر داشتند و توانسته بودند با حداقل یک نفر از افراد بومی جزیره ارتباط دوستانه برقرار کنند. پرسش‌نامه

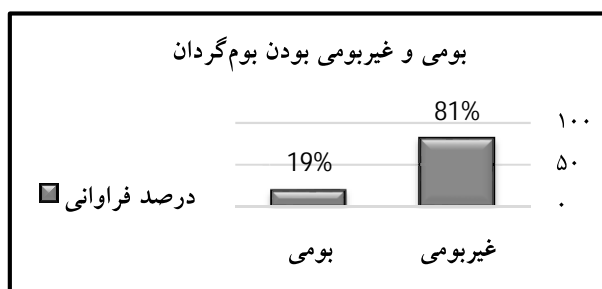
نهایی نیز توسط ۲۷ نفر از آنان تکمیل گردید. براین اساس، سه پرسش زیر از آن‌ها پرسیده شد:

۱. لطفاً نام افراد محلی‌ای را که طی سفرهای تان به جزیره هرمز با آن‌ها ارتباط دوستانه برقرار کرده‌اید، بیان کنید.
۲. آیا از این میان افرادی هستند که بیش از سایرین بر شما تأثیرگذار بوده باشند؟ لطفاً نام آن‌ها را بگویید و بیان کنید چه تأثیری گذاشته‌اند؟
۳. آیا این ارتباطات دوستانه منجر به افزایش تعداد دفعات سفر شما به جزیره هرمز شده است؟

بعد از تکمیل پرسش‌نامه‌ها، برای بررسی شبکه‌های ارتباطی میان بوم‌گردان جزیره و افراد جامعه میزبان و تعامل‌های ایجاد شده میان آنان، در نرم‌افزار Excel ماتریسی ایجاد شد که بوم‌گردان به عنوان افراد انتخاب‌کننده، در سطرها و ساکنان محلی جزیره، به عنوان افراد انتخاب‌شونده، در ستون‌های آن قرار داده شدند. سپس با استفاده از نرم‌افزار Visone، که دارای قابلیت دیداری نمودن می‌باشد، شبکه‌ها ترسیم شدند و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

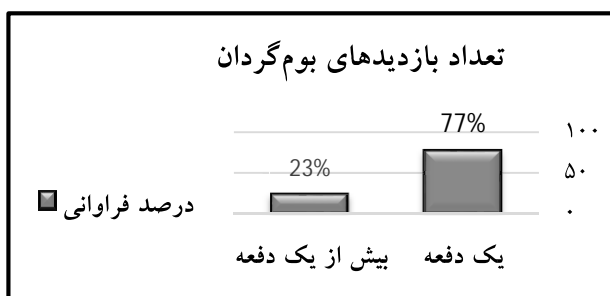
یافته‌ها

براساس مصاحبه‌های انجام شده با بوم‌گردان جزیره هرمز، مشخص شد که بیشتر بوم‌گردانی که از این جزیره بازدید می‌کنند، افراد غیربومی، از سایر استان‌های کشور مانند تهران، اصفهان، کرمان و فارس می‌باشند که در مجموع ۸۱ درصد بازدیدکنندگان را تشکیل می‌دهند. شکل شماره ۱، نمودار مربوط به درصد فراوانی بومی و یا غیربومی بودن بوم‌گردان را نشان می‌دهد.



شکل ۱. نمودار درصد فراوانی بومی یا غیربومی بودن بوم گردان جزیره هرمز

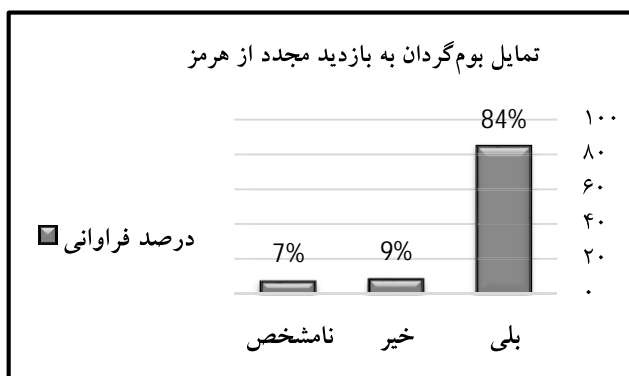
شکل شماره ۲ نمودار درصد فراوانی تعداد بازدیدهای بوم گردان از جزیره هرمز را نشان می دهد؛ این شکل باهدف شناسایی تعداد بوم گردانی که بیش از یک بار به جزیره سفر داشته اند، ترسیم شده است. همان طور که مشاهده می شود، ۷۶/۶ درصد افراد مصاحبه شونده، یک بار از جزیره بازدید داشته و بقیه افراد نیز با درصد فراوانی ۲۳/۴ بیش از یک بار به هرمز سفر کرده اند.



شکل ۲. نمودار درصد فراوانی تعداد بازدیدهای بوم گردان از جزیره هرمز

طبق پرسشی که از بوم گردان، مبنی بر تمایل آن ها به سفر مجدد به جزیره هرمز به عمل آمد، ۸۴/۴ درصد آنان، تمایل دارند که بار دیگر نیز به هرمز سفر داشته باشند. همچنین ۸/۵ درصد از این افراد، تمایلی به بازدید مجدد از جزیره نداشتند و دلیل آن را کمبود امکانات رفاهی و زیرساختی و نارضایتی از بی توجهی اداره میراث فرهنگی به آثار تاریخی

و طبیعی جزیره عنوان کردند. شکل شماره ۳، نمودار فراوانی تمایل بوم گردان به بازدید مجدد از هرمز را برحسب درصد، نشان می دهد.

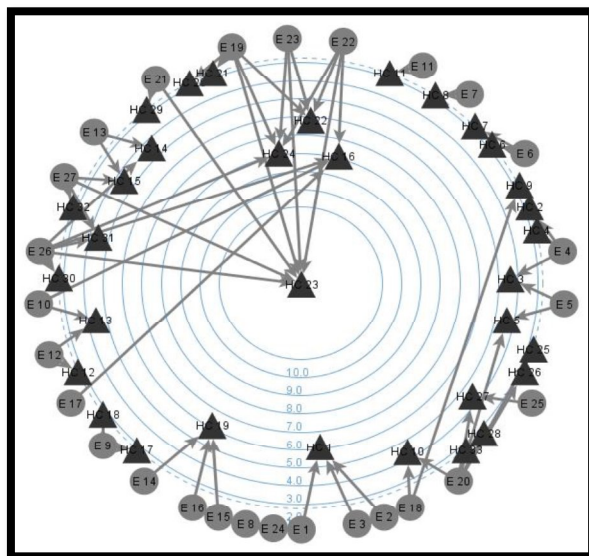


شکل ۳. نمودار درصد فراوانی میزان تمایل بوم گردان به بازدید مجدد از جزیره هرمز

شکل شماره ۵، نمایش دایره‌ای مرکزیت درجه درونی مربوط به شبکه ارتباطی میان بوم گردان جزیره هرمز و جامعه میزبان را نشان می دهد، که با استفاده از نرم افزار ویژن ترسیم شده است. افراد انتخاب کننده که بوم گردان جزیره هستند، با دواير نارنجی رنگ و افراد انتخاب شده، افراد جامعه محلی هرمز می باشند که با مثلث های آبی رنگ مشخص شده اند، به این شکل که هر یک از بوم گردان به گونه ای با افراد جامعه میزبان (راننده سه چرخه، راهنمای محلی، ارائه دهنده غذای محلی، ارائه دهنده محل اقامت، ساخت و فروش صنایع دستی، فروشنده سوپرمارکت، فروشنده میوه و تره بار، همکاری با مجموعه فرش خاکی و ...) ارتباط دوستانه برقرار کرده اند.

هرچه فردی به مرکز این دایره نزدیک تر باشد، دارای مرکزیت درجه درونی بیشتری است. با دور شدن از مرکز دایره به تدریج از مرکزیت درجه درونی افراد کاسته می شود، بدین معنا که تعداد روابط شکل گرفته با افراد جامعه میزبان، کاهش یافته و افراد جامعه میزبان توسط تعداد بوم گردان کمتری انتخاب شده اند. این کاهش تعداد روابط تا محیط دایره ادامه می یابد؛ به گونه ای که افراد قرار گرفته در محیط دایره نسبت به افرادی که نزدیک

به مرکز دایره هستند، دارای روابط کمتری می‌باشند. جدول شماره ۱ نیز میزان مرکزیت درجه درونی افراد انتخاب‌شده از سوی بوم‌گردان را نشان می‌دهد.



شکل ۴. نمایش دایره‌ای مرکزیت درجه درونی شبکه روابط میان بوم‌گردان جزیره هرمز و جامعه میزبان

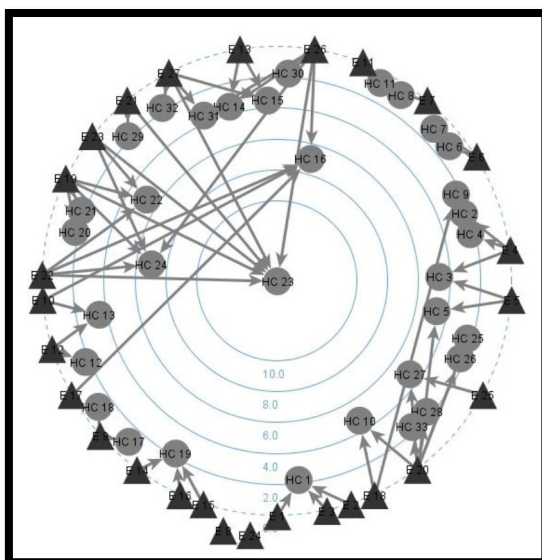
جدول ۱. مقادیر مرکزیت درجه درونی شبکه روابط میان بوم گردان هرمز و جامعه میزبان

مقدار مرکزیت درجه درونی	افراد انتخاب شونده		مقدار مرکزیت درجه درونی	افراد انتخاب شونده	
۳/۴۴۸	راننده و تور لیدر	HC 10	۱۰/۳۴۵	سرپرست موقت مجموعه فرش خاکی	HC 23
۳/۴۴۸	راننده و تور لیدر	HC 13	۶/۸۹۷	ارائه محل اقامت و غذا	HC 16
۳/۴۴۸	راننده، تور لیدر و ارائه محل اقامت	HC 14	۶/۸۹۷	انجام فعالیت‌های فنی مجموعه فرش خاکی و مسئول کافی شاپ	HC 24
۳/۴۴۸	ارائه غذای محلی	HC 31	۵/۱۷۲	کاسب (سوپر مرکزی هرمز)	HC 22
۳/۴۴۸	راننده و تور لیدر	HC 27	۵/۱۷۲	ارائه محل اقامت	HC 1
۳/۴۴۸	شاغل در بخش‌داری هرمز	HC 20	۵/۱۷۲	ارائه غذای محلی	HC 19
۱/۷۲۴	سایر افراد انتخاب شونده		۳/۴۴۸	ساخت و فروش صنایع دستی	HC 3
			۳/۴۴۸	راننده، تور لیدر و ارائه غذای محلی	HC 5

با توجه به شکل شماره ۴ و مقادیر جدول ۱، مشاهده می‌شود که فرد HC23، به دلیل داشتن ارتباطات بیشتر، انتخاب شدن توسط بوم گردان بیشتر و نزدیک بودن به مرکز دایره،

در بین افراد جامعه میزبان که در ارتباط مستقیم با بوم گردان هستند، دارای اهمیت بیشتری است. این فرد با مقدار مرکزیت درجه درونی ۱۰/۳۴۵، دارای بیشترین مقدار مرکزیت درجه درونی و کلیدیترین فرد درخصوص ارتباط میان بوم گردان مجموعه فرش خاکی با مردم جزیره هرمز بوده و افراد این مجموعه از این طریق توانسته‌اند با سایر مردم محلی نیز آشنا شده و با آن‌ها ارتباط برقرار کنند. افراد بعدی انتخاب شده، به ترتیب HC16 و HC24 هستند که هر دو از نظر تعداد روابط شکل گرفته دارای مقدار مرکزیت درجه درونی ۶/۸۹۷ می‌باشند. فرد HC16، به دلیل ارائه غذای محلی به بوم گردان در منزل و فرد HC24، به دلیل همکاری با افراد مجموعه فرش خاکی، از نظر مرکزیت درجه درونی در جایگاه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. در مجموع مشاهده می‌شود بوم گردانی که به گونه‌ای مرتبط با مجموعه فرش خاکی هستند، توانسته‌اند ارتباطات بیشتری با افراد جامعه میزبان برقرار کنند، که این روابط، بیشتر به لحاظ تهیه وسایل و مواد مورد نیاز در کمپ فرش خاکی، تهیه غذا و به طور کلی برآورده ساختن مشکلات احتمالی این بوم گردان توسط افراد جامعه محلی می‌باشد.

شکل شماره ۵، نمایش دایره‌ای مرکزیت بردار ویژه در زمینه شبکه ارتباطی میان بوم گردان جزیره هرمز و جامعه میزبان را نشان می‌دهد، که با استفاده از نرم افزار ویژن ترسیم شده است. افراد انتخاب کننده که بوم گردان جزیره هستند، با دوایر بنفش و افراد انتخاب شده، افراد جامعه محلی هرمز می‌باشند که با مثلث‌های زرد رنگ مشخص شده‌اند. بر این اساس هرچه فرد به مرکز دایره نزدیک تر باشد، از میزان مرکزیت بردار ویژه بیشتری برخوردار است. آنچه از بیشتر یا کمتر بودن مرکزیت بردار ویژه حاصل می‌شود، میزان قدرت افراد است و با توجه به این که این شبکه ارتباطی مربوط به روابط میان بوم گردان و جامعه میزبان می‌باشد؛ بنابراین، منبع این قدرت، تعداد روابط ایجاد شده و همچنین میزان نفوذ افراد جامعه محلی در بوم گردان می‌باشد. جدول شماره ۲ نیز میزان مرکزیت بردار ویژه افراد انتخاب شده توسط بوم گردان را نشان می‌دهد.



شکل ۵. نمایش دایره‌ای مرکزی بردار ویژه شبکه روابط میان بوم‌گردان جزیره هرمز و جامعه میزبان

جدول ۲. مقادیر مرکزی بردار ویژه شبکه روابط میان بوم‌گردان هرمز و جامعه میزبان

مقدار مرکزیت بردار ویژه	افراد انتخاب‌شده		مقدار مرکزیت بردار ویژه	افراد انتخاب‌شده	
۲/۳۶۴	راننده و تور لیدر	HC28	۱۰/۴۶۹	سرپرست موقت مجموعه فرش خاکی	HC23
۲/۳۶۴	ارائه غذای محلی	HC33	۶/۹۸۱	ارائه محل اقامت و غذا	HC16
۲/۲۶۵	ارائه محل اقامت	HC1	۶/۹۸۱	انجام فعالیت‌های فنی مجموعه فرش خاکی و مسئول کافی‌شاپ	HC24
۲/۲۶۵	ارائه غذای محلی و محل اقامت	HC19	۵/۲۳۷	کاسب (سوپر مرکزی هرمز)	HC 22
۱/۷۴۹	شاغل در بخش‌داری هرمز	HC20	۴/۷۲۲	راننده و تور لیدر	HC 27
۱/۷۴۹	عمده فروش	HC21	۴/۷۲۲	ساخت و فروش صنایع دستی	HC 3
۱/۷۴۹	صیاد	HC 29	۴/۷۲۲	راننده، تور لیدر و ارائه غذای محلی	HC 5

۱/۷۴۹	ارائه غذا برای عوامل مجموعه فرش خاکی	HC 30	۴/۷۲۲	راننده و تور لیدر	HC 8
۱/۷۴۹	ساخت و فروش صنایع دستی	HC 32	۳/۴۹۳	راننده و تور لیدر	HC 13
۱/۷۴۹	راننده و تور لیدر	HC 12	۳/۴۹۳	راننده، تور لیدر و ارائه محل اقامت	HC 14
۱/۰۶۸	ارائه غذای محلی	HC 6	۳/۴۹۳	ارائه غذای محلی	HC 31
۱/۰۶۸	راننده و تور لیدر	HC 7	۳/۴۹۳	میوه فروش	HC 15
۱/۰۶۸	راننده و تور لیدر	HC 17	۲/۳۶۴	ساخت و فروش صنایع دستی	HC 2
۱/۰۶۸	ارائه غذای محلی	HC 18	۲/۳۶۴	راننده و تور لیدر	HC 4
۰/۷۵۵	راننده و تور لیدر	HC 8	۲/۳۶۴	راننده و تور لیدر	HC 9
۰/۷۵۵	راننده و تور لیدر	HC 11	۲/۳۶۴	راننده و تور لیدر	HC 25
			۲/۳۶۴	ارائه غذای محلی	HC 26

همان‌طور که در شکل ۵ و جدول ۲ مشاهده می‌شود، فرد HC 23، با مقدار مرکزیت بردار ویژه ۱۰/۴۶۹، دارای بیشترین میزان مرکزیت بردار ویژه است. این فرد، از جمله مهم‌ترین افراد جامعه میزبان است که در ارتباط نزدیک با مجموعه فرش خاکی می‌باشد و در زمینه‌های گوناگون با این گروه همکاری می‌کند؛ در نتیجه به واسطه این ارتباط، از بیشترین قدرت و نفوذ بر بوم‌گردان برخوردار است که این امر، وضعیت مطلوبی برای بوم‌گردان می‌باشد.

نتیجه گیری

جزیره هرمز دارای قابلیت‌ها و جاذبه‌های بوم‌گردی فراوانی است. بررسی‌ها حاکی از آن است که سالانه، به‌ویژه از ابتدای پاییز تا پایان تعطیلات نوروزی، بوم‌گردان بسیاری برای بازدید از جاذبه‌های طبیعی این جزیره، به هرمز می‌آیند. همچنین بازدیدهای میدانی و مصاحبه با برخی از دست‌اندرکاران بوم‌گردی این جزیره، ساکنان محلی و بوم‌گردان نشان داد که برخی از بوم‌گردان، بارها به این جزیره سفر کرده‌اند و روابطی میان ساکنان محلی و بوم‌گردان این جزیره شکل گرفته است.

شکل‌گیری روابط غیررسمی دوستانه و همکاری میان ساکنان هرمز و بوم‌گردان این جزیره، به‌طور کلی تأثیرات مثبتی بر بوم‌گردان به‌دنبال داشته است؛ به این شکل که تعدادی از این بوم‌گردان که مسئول اجرای پروژه فرش‌خاکی هستند، تحت تأثیر سادگی و صداقت مردم محلی، همکاری و روابط عمیق دوستانه با آنان برقرار نموده‌اند و موجب ایجاد حس اعتماد در آنان شده است. به این واسطه، این بوم‌گردان در جزیره سکنی‌گزیده‌اند و می‌توان چنین بیان کرد که جزیره هرمز، خانه دوم آنان به حساب می‌آید.

در واقع، بوم‌گردان به واسطه شبکه‌های ایجاد شده می‌توانند بدون واسطه با مردم محلی جزیره، ارتباط برقرار نمایند و به این ترتیب خلاء ارتباطی میان آنان وجود ندارد و این امر می‌تواند پیامدهایی از جمله توسعه روزافزون بوم‌گردی در منطقه، حفظ پایداری بوم‌گردی هرمز و شناخته شدن بیشتر آن در داخل و خارج از کشور را به‌دنبال داشته باشد.

بنابراین و در پاسخ به پرسش نخست این پژوهش، مشاهده می‌شود که میان بوم‌گردان جزیره هرمز و ساکنان آن، روابط دوستانه شکل گرفته و این روابط منجر به ایجاد شبکه‌های ارتباطی دوستی و همکاری میان آن‌ها شده است. در پاسخ به پرسش دوم پژوهش و براساس تئوری شبکه‌ای، ایجاد این‌گونه شبکه‌های دوستی و همکاری محدود به افراد خاصی نیست و این ارتباطات در طول زمان گسترش یافته و هر سال با شروع زمان سفر به هرمز، افراد بیشتری مشمول آن شده‌اند؛ تاجایی که این ارتباطات و همکاری‌ها منجر به

حضور برخی از بوم‌گردان در فصل تابستان یعنی زمانی که گردشگری به دلیلی شرایط اقلیمی در این جزیره به صفر می‌رسد، شده است.

آمار بازدیدکنندگان از جزیره هرمز نیز حاکی از آن است که هر ساله به تعداد بوم‌گردان این جزیره افزوده شده است که بخشی از آن به دلیل تبلیغات رسانه‌ای و بخشی به واسطه تبلیغ بوم‌گردان مرتبط شده به مردم جزیره می‌باشد. این مساله در مصاحبه اولیه با ۱۴۱ بوم‌گرد اولیه که بخش اعظم آن‌ها برای نخستین بار به جزیره سفر می‌کردند، تأیید گردید. علیقلی زاده فیروزجایی و همکاران (۱۳۹۳)، یو و لی (۲۰۱۴)، تورکر و اوزترک (۲۰۱۳) نیز در تحقیقاتی که انجام دادند، به نتیجه‌ای مشابه دست یافتند، به این صورت که تعاملات بین فرهنگی میان گردشگران و جامعه میزبان، سبب افزایش تمایل جامعه میزبان به پذیرش بیشتر گردشگر به منطقه زندگی‌شان می‌شوند.

با توجه به اینکه گردشگری و بوم‌گردی علاوه بر اثرات مثبت اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی، می‌تواند منجر به تأثیرات منفی در منطقه شود، بررسی تأثیرات توسعه بوم‌گردی در جزیره هرمز ضروری است و مطالعات تکمیلی را می‌طلبد؛ البته بررسی‌ها حاکی از آن است که توسعه بوم‌گردی در این جزیره در سال‌های اخیر منجر به افزایش درآمد اقتصادی و ایجاد اشتغال برای ساکنان جزیره شده است. برقراری ارتباطات دوستانه در قالب شبکه با افراد خارج از جزیره نیز در این زمینه تأثیر بسزایی داشته است.

ایجاد این شبکه‌ها، علاوه بر تأثیرات اقتصادی مثبت، منجر به افزایش انواع حمایت‌های اجتماعی شده و می‌تواند با برنامه‌ریزی و مدیریت، سرمایه اجتماعی را در این منطقه تقویت نماید. البته نتیجه پژوهش رفیعی شاهره‌آبادی و همکاران (۱۳۹۴) در جزیره هرمز حاکی از وجود تعارضات و تضادهایی میان زنان شاغل در بخش گردشگری در جزیره هرمز می‌باشد که مطالعات تکمیلی را می‌طلبد. براین اساس، پیشنهاد می‌شود علاوه بر انجام مطالعات تکمیلی درباره تأثیرات توسعه روزافزون بوم‌گردی در جزیره هرمز، از افراد

کلیدی و تأثیرگذار ساکن جزیره و نیز خارج از جزیره برای مدیریت بوم گردی و اثرات آن بهره برد.

همچنین با توجه به روشن شدن اهمیت نقش پروژه فرش خاکی در جذب روزافزون بوم گرد در این جزیره، در پژوهش‌های آینده به‌طور خاص به بررسی نقاط قوت و ضعف این پروژه و اثرات مثبت و منفی اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی که برای جزیره به دنبال خواهد داشت، پرداخته شود. همچنین با توجه به اینکه جزیره هرمز با وجود قابلیت‌های فراوان بوم گردی، نسبت به جزایری همچون قشم و کیش کمتر شناخته شده است، پیشنهاد می‌شود برای اطلاع‌رسانی‌های داخلی و خارجی به صورت متداوم برنامه‌ریزی جامعی صورت گیرد، تا اینکه جزیره هرمز تبدیل به یکی از قطب‌های بوم گردی ایران گردد و برای رسیدن به این هدف می‌توان از مردم محلی جزیره، به‌عنوان نگهبانان محیط برای تقویت نظارت جامعه محلی بر بوم گردی جزیره هرمز کمک گرفت.

منابع

- باستانی، سوسن؛ رئیسی، مهین. (۱۳۸۶). «سرمایه اجتماعی شبکه و جنسیت؛ بررسی ویژگی‌های ساختی، تعاملی و کارکردی شبکه اجتماعی زنان و مردان در تهران»، فصلنامه علوم اجتماعی. شماره ۳۰. صص ۹۵-۶۳.
- باستانی، سوسن؛ رئیسی، مهین. (۱۳۹۰). «روش تحلیل شبکه: استفاده از رویکرد شبکه‌های کل در مطالعه اجتماعات متن باز». مجله مطالعات اجتماعی ایران. دوره پنجم. شماره ۲.
- بهریزی خورگو، سینا. (۱۳۹۳). «بررسی علل عدم توسعه‌ی گردشگری صیادی در جزیره قشم با استفاده از رویکرد تحلیل شبکه‌ای (مطالعه‌ی موردی: روستای سلخ)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه هرمزگان، استاد راهنما: حنا محمدی کنگرانی، ۱۳۰ ص.

دانش مهر، حامد؛ کریمی، علی؛ صفری، وحید. (۱۳۹۱). «بررسی نقش طبیعت‌گردی و آثار آن در توسعه مناطق روستایی با استفاده از مدل تحلیل SWOT؛ مطالعه موردی روستای اورامان تخت». *پژوهش‌های روستایی*. سال سوم. شماره سوم. صص ۲۴۰-۲۱۵.

رفیعی شاهم‌آبادی، فاطمه؛ محمدی کنگرانی، حنا؛ میرزاده کوهشاهی، مهدی. (۱۳۹۴). «بررسی شبکه روابط غیررسمی میان زنان شاغل در بخش‌های گردشگری و غیرگردشگری در جزیره هرمز». *دوفصلنامه مشارکت و توسعه اجتماعی*. سال اول. شماره یک. صص ۴۰-۲۳.

ساکت، علی؛ رضایی، پیمان؛ فهیمی، ندا. (۱۳۸۷). «جاذبه‌های ژئوتوریسمی جزیره هرمز به عنوان بهشت زمین‌شناسی ایران». *مجموعه مقالات اولین همایش زمین‌گردشگری (ژئوتوریسم) و ایجاد ژئوپارک*. سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور.

شهرداری جزیره هرمز، (۱۳۹۳). دسترسی به سایت www.shahrdarihormoz.ir.

علیقلی‌زاده فیروزجایی، ناصر؛ رمضان‌زاده لسبویی، مهدی؛ اسمعیلی، مجید. (۱۳۹۳). «سنجش نگرش و گرایش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در نواحی روستایی مناطق بیابانی و کویری؛ مطالعه موردی: نواحی روستایی شهرستان خور و بیابانک». *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*. سال پنجم. شماره هجدهم. صص ۵۳-۳۷.

فائق، سحر؛ امیر، آرمین. (۱۳۹۰). «ضرورت توجه به ابعاد اجتماعی-فرهنگی اکوتوریسم از منظر امنیت زیست‌محیطی و نقش آن در توسعه پایدار». *همایش ملی صنایع فرهنگی و نقش آن در توسعه پایدار*. دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه.

کامران، فریدون؛ ارشادی، خدیجه. (۱۳۸۸). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی شبکه و سلامت روان». *فصلنامه پژوهش اجتماعی*. سال دوم. شماره سوم. صص ۵۴-۲۹.

محمدی کنگرانی، حنا. (۱۳۸۹). «تحلیل شبکه‌ای؛ روشی جدید برای حل مسائل مدیریتی و سیاستی در راستای توسعه صنعتی»، *فصلنامه توسعه تکنولوژی صنعتی*. شماره ۱۴، صص ۳۴-۲۳.

محمدی کنگرانی، حنا؛ حلی ساز، ارشک؛ معینی، علی. (۱۳۹۲). «بررسی شبکه همکاری میان نهادهای دولتی و مردمی رسمی در اجرای پروژه‌های آبخیزداری و نقش آن در کاهش فرسایش خاک؛ مطالعه موردی: دهستان برنظین، استان هرمزگان». فصلنامه پژوهش‌های فرسایش محیطی. سال سوم. شماره نهم، صص ۹۱-۱۰۷.

نبوی، علی. (۱۳۸۸). «بررسی تأثیر حمایت اجتماعی بر سلامت عمومی سالمندان». مجله جامعه‌شناسی ایران. دوره دهم. شماره ۴. صص ۱۰۴-۷۳.

نوروزی، فیض‌الله؛ عباسی اسفجیر، علی اصغر؛ بسمل، معصومه. (۱۳۹۱). «پیوندهای اجتماعی: مطالعه تطبیقی بررسی انواع ساختار شبکه زنان با شوهرانشان در بابل». فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان. سال سوم. شماره هشتم. صص ۱۶۴-۱۴۵.

هنمن، روبرت الف؛ ریدل، مارک. (۱۳۹۳). درآمدی بر روش شبکه‌های اجتماعی. ترجمه حنا محمدی کنگرانی و الهام محمدی. انتشارات دانشگاه هرمزگان. چاپ اول.

Brandes, Ulrik, Erlebach, Thomas, 2005, Network analysis-Methodological foundations, Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Burt, Ronald. S. 2000. "The Network Structure of Social Capital", in Research in Organizational Behavior, volume 22, edited by Robert I. Sutton and Barry M. Staw. Greenwich, ct: JAI press.

Carolin, B. 2000. Migration Theory: Talking across discipline, New York, Roulades.

Cohen, E. 1984. "The Impact of Tourism on the Physical Environment", Annals of Tourism Research, vol.5, 215-37.

Marsden, Peter. V, 1990, Network Data and Measurement, Annual Review of Sociology, Volume 16, 435-463.

Mirbabayev, Batir, Shagzatova, Malika, 2006, The Economic and Social Impact of tourism, National Graduate Institute for Policy studies.

Turker, Nuray, Ozturk, Sevgi, 2013, Perceptions of Residents towards the impacts of tourism in the Kure Mountains National Park, Turkey, International journal of business and social science, Vol. 4, No. 2.

Wearing, Stephen, Larsen, Libby, 1996, Assessing and managing the sociocultural impacts of ecotourism: revisiting the Santa Elena rainforest project, The Environmentalist 16, 117-133.

Wleeman, Barrey. 1992. Which Type of Ties and network Provide what kinds of Social Support? *Advances in Group Processes*, Vol, 9.

Yu, Jiyun, Lee, Timothy, Geonglyeol, 2014, Impact of tourists' intercultural interactions, *Journal of Travel Research*, 53(2): 225-238.